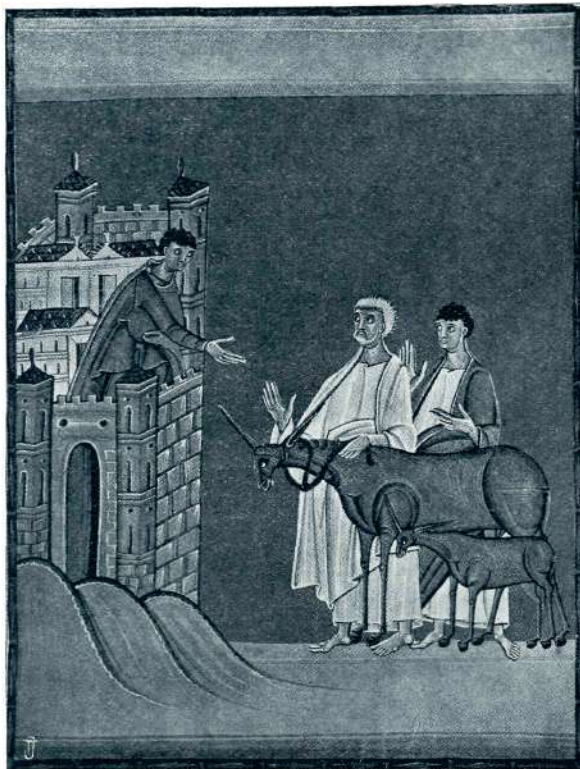

SL. 16. MONAKOVSKA DRŽ. BIBLIOTEKA, COD.
LAT. 4452; UČENCA PREVZEMATA OSLICO.

SISTEMATIKA STILA.

(Osnutek.)

IZIDOR CANKAR.

Umetnostno-zgodovinski vidiki.

Tudi umetnostni zgodovinar v ožjem zmislu besede premotriva umetnost z izvenumetnostnega vidika. Umetnostna zgodovina se sicer peča z umetnino zato, ker je umetnina, a je vendar prav tako historična disciplina, kakor mnoge druge, le da ima svoj poseben predmet in deloma različno metodo, ki jo narekuje narava predmeta sama; to je historično-filološka znanost, ki posamezno umetnino in kar je z njo zvezanega zgodovinsko opredeljuje ter ugotavlja vzročne zveze med to umetnino, prejšnjimi in naslednjimi. Dokler ostaja umetnostni zgodovinar pri svojih prvotnih nalogah, se mu ni pečati z umetnino kot posebnim likovnim organizmom.

Prva naloga umetnostnega zgodovinarja je opis umetnostnega predmeta, s katerim se mu je baviti. Določiti mu je: kakšne vrste je umetnina, s katero ima posla, ali je zgradba, kip, slika ali morda zlatarski izdelek; iz kakega materiala je izvršena, ali iz mramorja in opeke,

ali iz peščenca, ali je slikana z oljnimi ali drugimi barvami na platno, omet, pergament, lepenko ali steklo, ali je iz čistega srebra ali morda iz pozlačenega bakra. Ugotoviti mu je, kakšno je sedanje stanje umetnine v primeri s prvotnim, koliko jo je spremenil čas sam, koliko morda poznejša roka. Ko je tako označena tvarna stran umetnine, je opisati, kaj kot umetnina predstavlja, je dognati nje predmet: ali je tempel, baptisterij, trdnjava; ali Kristus na križu, Domitian, Venera; ali rojstvo Marijino, pretep v kmetski gostilni, hrastov gozd. Ko gre za opis predmetnih sestavin umetnine, ne more opisujoča beseda nikoli doseči jasnosti in nazornosti vizualne predstave, ki jo daje umetnina sama, tako da zgolj s pomočjo opisa nikoli ni mogoče popolnoma zanesljivo in do zadnje malenkosti zvesto obnoviti umetnine, ki je človek ni videl; vendar pa ima ta opis biti tako urejen, jasen in podroben, da se da z njim umetnina nedvoumno identificirati. Po opisu snovnih sestavin je ugotoviti podrobnosti izdelave, recimo konstrukcijske posebnosti stavbe, posamezne barve slike in način njihovega nanašanja, tehniko, s katero je obdelan kameniti kip (raskav peščenec ali izglačen mramor).

Opisovalno delo, ki ga nalaga dejansko stanje umetnine, je s tem končano in umetnostni zgodovinar prehaja k filološkim nalogam. Poiskati mu je vsa dosegljiva poročila o umetnini in kritično obdelati njih zanesljivost ter povzeti iz njih, kar govore o nekdanjem stanju umetnine, povodu njenega postanka, prvotnem namenu in o vsej njeni življenjski usodi. Nato skuša umetnostna zgodovina ugotoviti čas postanka obdelovanega predmeta. Morda je razvidno iz poročil, iz ohranjenih računov, slučajnih zapiskov, sodnih aktov, biografskih ali topografskih sestavkov, kdaj je umetnina nastala, morda je tudi sama datirana; umetnostni zgodovinar tedaj razmotriva, ali so časovne oznake v poročilu pravilne in ali je datiranje, če je umetnina sama označena z letnico, pristno ali potvorjeno, pravilno ali nepravilno, ali se nanaša na čas, ko se je umetnina pričela izgotavljati, ali na čas, ko se je končala. Mnogokrat ni neposrednih poročil, ki bi govorila o času postanka umetnine; tedaj jo umetnostni zgodovinar primerja s podobnimi in sorodnimi deli, in sicer glede snovnih sestavin (ikonografije), glede posameznih form in celotne kompozicije in more s pomočjo drugih, časovno neoporečno določenih del približno točno dognati čas njenega postanka.

Tedaj se samo po sebi sproži vprašanje o avtorstvu obravnavanega dela — kdo je zgradil to palačo, kdo izklesal ta kip, kdo naslikal to fresko? Mnogokrat najde umetnostni zgodovinar arhivalne ali kake druge podatke, ki pričajo o mojstru, mnogokrat je umetnina sama signi-